

UNIVERSITATEA „OVIDIUS” DIN CONSTANȚA
ȘCOALA DOCTORALĂ DE ȘTIINȚE UMANISTE
DOMENIUL DE DOCTORAT: FILOLOGIE

TEZĂ DE DOCTORAT

*Derivarea delocutivă
în limba română veche*

REZUMAT

Coordonator științific:

Prof. univ. dr. Petre Gheorghe Bârlea

Doctorand:

Marinușa Constantin

CONSTANȚA, 2016

CUPRINS

Sigle

Abrevieri

INTRODUCERE

- 1.1. Argument
- 1.2. Stadiul cercetărilor
- 1.3. Materialul de lucru
- 1.4. Metodele de lucru
- 1.5. Selectarea termenilor
- 1.6. Precizări terminologice

CAPITOLUL I

DERIVAREA DIN PERSPECTIVĂ CONSTRUCȚIONALĂ

1. Modele nestratificate vs modele stratificate
2. Modelul lui Danielle Corbin
 - 2.1. Lexic „real” vs „lexic convențional”
 - 2.2. Principiul asociativ-stratificat
 - 2.3. Niveluri de analiză
3. Concluzii

CAPITOLUL AL II-LEA

***A-*₁, *DE-*₃, *ÎN-*₁ CU VALOARE DE PREVERB, PREPOZIȚIE, PREFIX**

- 2.1. Introducere
- 2.2. Conceptul de ‘preverb’
- 2.3. Preverbe, prefixe și prepoziții – abordări lexicale și sintactice
- 2.4. Derivarea prefixală – noi abordări teoretice
- 2.5. Concluzii

CAPITOLUL AL III-LEA

ASPECTE ALE DELOCUȚIUNII ÎN LIMBA ROMÂNĂ LITERARĂ VECHE

- 3.1. Introducere
- 3.2. Derivarea delocutivă – structură și funcționare

4. Perioada 1532-1640

4.2. Manifestări ale derivării delocutive în texte vechi – 1532-1640

4.2.1. Derivarea cu a_{-1}

4.2.2. Particularități ale derivării cu a_{-1}

4.2.3. Derivarea cu de_{-3}

4.2.4. Derivarea cu $\hat{in}_{-1}$ ($\hat{im}_{-}$)

4.2.5. Caracteristici ale derivării cu $\hat{in}_{-}$ ($\hat{im}_{-}$)

4.2.6. Structura incertă în limba română veche a termenilor cu $\hat{in}_{-1}$

4.3. Forme ale calcului lexical în cazul delocuțiunii

4.4. Fenomene fonetice manifestate în derivatele cu $\hat{in}_{-}$ ($\hat{im}_{-}$)

4.5. Concluzii

5. Perioada 1640-1780

5.1. Derivarea delocutivă în perioada 1640-1780

5.1.1. Ocurențe ale termenilor atestați în faza anterioară

5.1.1.1. Derivarea cu a_{-1}

5.1.1.2. Derivate cu a_{-} atestate în texte din perioada 1640-1780

5.1.2. Derivarea cu de_{-3}

5.2. Noi atestări ale derivatelor cu $\hat{in}_{-1}$ ($\hat{im}_{-}$)

5.3. Concluzii

CAPITOLUL AL IV-LEA

TIPARE LOGICO-SEMANTICE ALE DERIVATELOR CU $\hat{IN}_{-1}$, A_{-1} ȘI DE_{-3}

4.1. Introducere

4.2. Ad_{-} vs a_{-3} – valori semantice

4.3. De_{-} vs de_{-3} – valori semantice

4.4. $In_{-1}(im_{-1})$ vs $\hat{in}_{-1}$ ($\hat{im}_{-1}$) – valori semantice

4.5. Clase semantice de verbe derivate cu $\hat{in}_{-1}$

4.6. Verbe eventive – perspectiva semantică

4.7. Aspecte de tip semantico-sintactic ale verbelor eventive

5. Considerații privind unele valori ale lui $\hat{in}_{-1}$

6. Concluzii

CAPITOLUL AL V-LEA

EVOLUȚIA METAFORICĂ A VERBELOR DERIVATE CU $\hat{IN}_{-1}$ ȘI A_{-1}

- 5.1. Metafora – teorii retorice și cognitive
- 5.2. Tropii – mecanismul conotației
- 5.3. Teoria figurilor limbajului propusă de Grupul μ
- 5.4. Teoria cognitivă a metaforei
- 5.5. Structura metaforică de tip [concret] – [abstract]
- 5.6. Concluzii

CONCLUZII GENERALE

BIBLIOGRAFIE

ANEXE

Teză de doctorat
DERIVAREA DELOCUTIVĂ ÎN LIMBA ROMÂNĂ VECHĂ
- Rezumat -

Cuvinte-cheie: *derivarea delocutivă, limba română literară (veche), diacronie, prefix, cuvânt construit, competență derivațională, reguli de formare a cuvintelor, raport categorial, parametri ai prefixării, schemă derivațională, eventiv, transformare, metaforă.*

În lucrarea intitulată *Derivarea delocutivă în limba română veche* am urmărit, pe de o parte, analiza unui segment al derivării prefixale, și anume, delocuțiunea, ca mijloc de îmbogățire sistematică a lexicului în epoca veche a limbii române literare. Pe de altă parte, am avut în vedere confirmarea așa-numitei competențe derivaționale, de tip generativ, care determină fenomenul profund al creativității lexicale interne a unei limbi, ca pas firesc în evoluția naturală a acesteia.

Analiza a pornit de la cadrul conceptual al morfologiei derivaționale, având la bază *modelul asociativ-stratificat*, propus de către Danielle Corbin, în 1978, într-o lucrare de referință (republicată în 2002, cu diverse adăugiri). De asemenea, am apelat la anumite concepte din teoria procedeelelor semantice implicate în formarea cuvintelor, lansată de către lingvistul Eugenio Coseriu (1981), precum și la parametrii prefixării – operabili, în cazul derivării delocutive –, codificați de către Dany Amiot (2002, 2004, 2005).

Obiectivul pe care ni l-am apropus este analiza în diacronie a derivării delocutive. Desigur, studiul nu vizează numai inventarierea derivatelor cu *a-*, *de-* și *în-*, pentru că acest lucru ar conduce la stereotipia demersului. Nu ne propunem numai o cercetare integrală a edițiilor științifice a textelor vechi, care să se rezume la excerptarea cuvintelor derivate, ci și constituirea unor axe de analiză a mecanismului delocuțiunii în epoca veche a limbii române literare.

În plus, axa cercetării diacronice evidențiază modul în care termenii obținuți prin derivare contribuie la constituirea unui lexic primar, necesar exprimării literare. De asemenea, derivarea reprezintă unul dintre procedeele esențiale interne de configurare a vocabularului unui idiom. Totodată, procesul prefixării marchează interdependența dintre lexic, morfologie și semantică.

Cercetarea se bazează pe un corpus finit de termeni derivați cu prefixele *a-*, *de-* și *în-*, excerptați din texte aparținând epocii vechi (secolele al XVI-lea – al XVIII-lea), așa

cum ne-au fost transmise în edițiile științifice moderne, la care am adăugat unele lucrări lexicografice, și anume, dicționarele limbii române – Dicționarul tezaur, Dicționarul limbii române vechi, Dicționarul explicativ al limbii române.

În unele cazuri, am apelat la surse și izvoare secundare, din rândul lucrărilor de specialitate, dintre care amintim volumul *Formarea cuvintelor în limba română din secolele al XVI-al XVIII-lea*.

Grilele de analiză, determinate de tehnicile și instrumentele de lucru, au fost adaptate materialului de lucru. Analiza descriptivă impune, de la sine, utilizarea unor criterii și principii de ordonare a faptelor de limbă care țin de morfologie și semantică.

Analiza semantică și morfologică sunt completate, în mod firesc, cu semnalarea unor particularități de ordin fonologic, perspectiva de lucru fiind, totuși, diacronică.

Demersul propus presupune utilizarea unor concepte operaționale canonice din literatura de specialitate. Conceptul 'derivare delocutivă' a fost utilizat pentru a defini principiul funcțional de formare a cuvintelor dintr-o locuțiune sau sintagmă. De asemenea, am folosit sintagma *cuvânt construit*, adoptată din teoria corbiană, pentru a desemna orice unitate lexicală obținută prin derivare, având la bază regulile de construire a cuvintelor (reguli de natură semantică și formală).

Lucrarea de față cuprinde cinci capitole.

Primul capitol, *Derivarea din perspectivă construcțională*, prezintă cadrul conceptual al modelului asociativ-stratificat, teoretizat de lingvista Danielle Corbin.

Ne-am oprit asupra câtorva puncte de cercetare, ținând cont de câmpul de analiză creat de autoarea franceză, dar și de specificul limbii noastre, și anume: diferența dintre „lexicul real” și „lexicul convențional”, conceptul de „competență derivațională”, regulile de construire a cuvintelor (notate RCC, în lucrare) și regulile de construire semantică a cuvintelor (RCSC).

D. Corbin creează o schemă a nivelurilor de analiză, constituită din componenta de bază, componenta derivațională și componenta lexicală, toate acestea descriind regulile de inserție lexicală. Raportul categorial (RC), autorizat de regulile formale și semantice între afixe și bază/radical, evidențiază capacitatea de recategorizare semantică și morfologică a prefixelor, dotate cu „*instrucție semantică și categorială*”¹.

¹ Danielle Corbin, 1999, p. 66.

Al doilea capitol, *A-₁, de-₃ și în-₁ cu valoare de preverb, prepoziție, prefix*, evidențiază aspecte legate de întrebuințările lexicale, gramaticale și sintactice ale particulelor *a-*, *de-* și *în-*, elemente moștenite din limba latină populară.

Am avut în vedere teoretizarea conceptului de 'preverb', respectiv descrierea claselor și funcțiilor semantice exercitate de această particulă, în plan diacronic și sincron. De asemenea, ne-am axat asupra teoriilor propuse în cazul procesului gramaticalizării preverbelor și a implicațiilor apărute în procesul formării cuvintelor, plecând de la principii ale semanticii structurale.

În cel de-al treilea capitol, *Aspecte ale delocuțiunii în limba română literară veche*, am organizat inventarul derivatelor, bogat, de altfel, în funcție de raporturile categoriale dezvoltate între temele lexico-gramaticale (includem aici atât categoria gramaticală a bazelor, cât și categoria gramaticală rezultată) și prefixele *a-*, *de-* și *în-*, precum și de tiparul caracteristic delocuțiunii, exemplificat prin schema derivațională generală: [p + B + s].

Exemplele culese din materialul constituit au impus evidențierea unor particularități ale limbii vechi, ce constă în circulația în paralel a formelor în variante prefixate/neprefixate în același text, pe aceeași pagină sau în epoci diferite. Dubletele formale și, în esență, lexicale și morfologice au fost repartizate în funcție de clasele lexico-gramaticale din care fac parte.

În al patrulea capitol, *Tipare logico-semantice ale derivatelor cu a-₁, de-₃ și în-₁*, am abordat din perspectivă logico-semantică și sintactică analiza prefixării delocutive. Ne-am concentrat asupra valorilor exprimate de afixele *a-*, *de-* și *în-*, în raport cu temele cărora li se atașează.

Valoarea principală a afixului *în-* este reprezentată de posibilitățile combinatorii ale acestuia cu baze de tip nominal și adjectival, în special, creând verbe denominale și deadjectivale parasintetice, care, din punct de vedere semantic, alcătuiesc clasa eterogenă a verbelor eventive. Astfel, am identificat diversele grade pe care le impune 'transformarea' concretizată în procesul evolutiv-dinamic. Am departajat fiecare subtip al verbelor de schimbare a stării, pe baza semnelor generale ale acestora, și anume: [+dinamic], [+schimbare]. Cele două trăsături semantice, comune clasei verbelor eventive, indică 'devenirea absolută' (*a înnegri*) sau 'relativă' (*a îngrășa*), respectiv 'dezvoltarea', atât în sens pozitiv (*a îmbunătăți*), cât și în sens negativ (*a înrăutăți*).

Spectrul semantic al eventivelor este completat de alte valențe, precum 'interioritatea' (*a însera*), 'intensitatea' (*a înfrânge*), 'asemănarea cu obiectul denumit de

temă' (*a împânzi*), 'rolul de indicator' (al transformării, al dobândirii unui obiect sau al interiorității): *a împudra*, *a înauri* etc.

În al cincilea capitol, *Evoluția metaforică a verbelor derivate cu în-₁ și a-₁*, am prezentat verbele cu *în-*, respectiv *a-* care determină un proces metaforic atât în plan lingvistic, cât și în plan cognitiv.

Evoluția semantică a verbelor respective descrie, conform teoriei cognitive a metaforei, corespondența (engl. *mapping*) dintre *domeniul-sursă* (engl. *source*) și *domeniul-țintă* (engl. *target*). Din această corespondență, rezultă nivelurile metaforice, denumite *metafore orientaționale*, *ontologice* și *structurale*.

Materialul despuiat de noi conține un număr considerabil de verbe cu evoluție metaforică din structura [*concret*] – [*abstract*].

Constituirea unui microcâmp semantic al metaforelor cu *în-* indică aspecte legate de cunoașterea lingvistică, asociată cunoașterii de tip metaforic. Microcâmpul lexical creat are la bază domeniul-sursă, *omul*, cu diverse ipostaze comportamentale și trăiri ale acestuia, reflectat în domeniul-țintă prin metaforizarea unor noțiuni ce țin de datele oferite de corpul uman și de gândirea omului: *luptă*, *acțiuni curente* și *tehnice*, *stări fizice* și *morale*.

Metaforele rezultate au fost dispuse în funcție de clasele gramaticale ale cuvintelor construite: verbe (*a înfrunta*, *a înscăuna*), substantive (*înfruntare*, *înjunghiere*), adjective (*încoronat*, *încălcit*, *înfriguros*).

Direcțiile de analiză ne-au condus la formularea unor concluzii de natură să completeze informațiile actuale despre mecanismele interne de îmbogățire a vocabularului în etapele vechi ale românei literare.

1. Faptele de limbă inventariate indică productivitatea mecanismului delocuțiunii în limba română veche.

În acest sens, am extras din materialul constituit circa 554 de unități construite cu prefixul *în-*. Dintre aceste derivate, 125 de termeni circulă și în variantă neprefixată. Această particularitate, întâlnită în epoca veche, constă în formarea unor dublete formale: *a innegri* – *a negri*, *a întâmpla* – *a tâmpla*, *a învenina* – *a venina*.

Au fost identificate 71 de unități derivate cu *a-* (am inclus aici toate clasele gramaticale). Și în cazul derivatelor cu *a-*, apar 21 de termeni care circulă în formă neprefixată (simplă), alături de cele în formă prefixată: *a amesteca* – *a mesteca*, *a acoperi* – *a coperi* etc.

2. Valorile logico-semantică ale derivatelor cu *în-* sunt determinate de temele folosite ca bază, selectate în funcție de constrângerile semantice și morfo-sintactice.

Pe de o parte, verbele care au ca bază un *adjectiv* marchează 'starea rezultativă', exprimată prin *devenirea absolută* sau *relativă*, fiind caracterizate de semele [+*schimbare*], [+*dinamic*]. Pe de altă parte, verbele postsubstantivale indică diverse grade ale 'transformării', având la bază trăsăturile [+*comparație*], [+*modalitate*].

3. Organizarea structurală a cuvintelor care indică trecerea de la [*concret*] la [*abstract*] a condus la constituirea a două categorii de metasememe:

a) derivate de la substantive concrete (nume ale părților ale corpului omenesc, substanțe etc.): *frunte* < (*a*) *înfrunta*, *genunchi* < (*a*) *îngenunchea*, *venin* < (*a*) *învenina* ș.a.;

b) derivate de la adjective concrete (calificative uzuale cromatice sau din planul gustului): *negru* > *a înnegri*, *acru* > *a înăcri* ș.a.

BIBLIOGRAFIE

I. Surse

- A = *Alexandria*. Ed. F. Zgraon, 2005, în: *Cele mai vechi cărți populare în literatura română*, 11, București: Fundația Națională pentru Știință și Artă.
- AD = Antim Ivireanul, *Didahii*, în: Antim Ivireanul, *Opere*, Ediție de G. Ștrempel, 1972, București: Editura Minerva.
- BB88 = *Biblia 1688*. Text stabilit și îngrijire editată de Vasile Arvinte și Ioan Caprosu, 1988, Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan-Cuza”.
- BRV = *Bibliografia românească veche 1508-1830*. Ion Bianu, Nerva Hodoș, Dan Simionescu, vol. I-III, București: Stabilimentul L Grafic J. V. Socec.
- CazV = Varlaam, *Cazania*, ed. J. Byck, București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1943.
- CB = *Codicele Bratului*. Text stabilit, studiu lingvistic și studiu filologic de Alexandru Gafton, 2003, Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.
<http://media.lit.uaic.ro/gafton>
- CC² = Coresi, *Evanghelie cu învățătură*. Ediție S. Pușcariu, Al. Procopovici, 1914, în: Diaconul Coresi, *Carte cu învățătură (1581)*, vol. I, *Textul*, București: Socec.
- CD = Dimitrie Cantemir, *Divanul Divanul sau gâlceava înțeleptului cu lumea (1698)*. Ediție îngrijită și studiu introductiv de Virgil Cândea, 1969, *Opere*, I, București: Editura Academiei.
- CH = Dimitrie Cantemir, *Hronicul vechimei a romano moldo-vlahilor*. Ediție Stela Toma, 1999-2000, vol. I-II, București: Editura Minerva.
- CII = Dimitrie Cantemir, *Istoria ieroglică (1705)*. Text stabilit și glosar de Stela Toma. Prefață de Virgil Cândea. Studiu introductiv, note și comentarii de Nicolae Stoicescu, 1973, în: *Opere complete*, IV, București: Editura Academiei.
- CL = Coresi, *Liturghier*. Text stabilit, studiu introductiv și indice de Al. Mareș, 1969, București: Editura Academiei.
- CLM = Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei*, Ediția P. P. Panaitescu, 1958, în: M. Costin, *Opere*, București: Editura de Stat pentru Literatură și Artă.
- CP = Coresi, *Psaltirea slavo-română (1577) în comparație cu psaltirile coresiene din 1570 și din 1589*. Ediție de Stela Toma, 1976, București: Editura Academiei.
- CPrav. = Coresi, *Pravila*. Ediție de Gh. Chivu, 1982, în: I. Gheție (coord.), *Texte românești din secolul al XVI-lea*, 1982, București: Editura Academiei, pp. 218-310.

- CS¹ = Cantemir, Dimitrie, *Sistemul sau Întocmirea religiei muhamudane* (1722). Traducere studiu introductiv de Virgil Cândea. Text rus îngrijit de Anca Irina Ionescu, 1978, *Opere complete*, VIII, București: Editura Academiei.
- CS² = *Codex Sturdzanus*. Studiu filologic, studiu lingvistic, ediție de text și indice de cuvinte de Gheorghe Chivu (ed.), 1993, București: Editura Academiei.
- CT = Coresi, *Tetraevanghel*. Florica Dimitrescu, 1963, *Tetraevanghelul tipărit de Coresi. Brașov 1560 – 1561*, comparat cu *Evangheliarul lui Radu de la Mănăstirea. 1574*, București: Editura Academiei.
- CTd. = *Codicele Todorescu*. N. Drăganu, 1914, *Două manuscripte vechi. Codicele Todorescu și Codicele Marțian*, București-Viena-Lepizig, Socec – C. Sfetea – O. Harassowitz.
- CV = *Codicele Voronețean*. Ediție critică, studiu filologic și studiu lingvistic de Mariana Costinescu, 1981, București: Editura Academiei.
- DÎ = *Documente și însemnări românești din secolul al XVI-lea*. Text stabilit și indice de Gh. Chivu, M. Georgescu, M. Ioniță, Al. Mareș, Al. Roman-Moraru, 1979, București: Editura Academiei Române.
- DPar. = *Parimiile preste an*, Iași, 1683. Ediție critică, studiu introductiv, notă asupra ediției, note și glosar de Mădălina Ungureanu, 2012, Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.
- DPV = Dosoftei, *Psaltirea în versuri*. Ediție critică de N. A. Ursu, studiu introductiv de Al. Andriescu, 1979 în: *Opere*, 1, *Versuri*, Editura Minerva.
- DRH = *Documenta Romaniae Historica*, B. Țara Românească, XXI-XXIV, București, 1965-1975.
- DVS = Dosoftei, *Viața și petrecerea svinților*, I. Studiu lingvistic de Laura Manea, 2006, Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.
- EcM = *Economia stupilor*. Ioan Molnar, Acum întâi izvodită de Ion Molnar, 1785 (fotocopii după ms).
- EG = *Gramatica rumânească*, 1757, Dimitrie Eustatievici Brașoveanul. Ediție, studiu introductiv și glosar de N.A. Ursu, 1969, București: Editura Științifică.
- ER = *Evangheliarul de la Războieni*. Ediție de text, studiu filologic și lingvistic de Anca Mihaela Antip, 2014, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași.
- [Teză de doctorat]
- FD = *Floarea darurilor*, Ediție de Alexandra Roman Moraru 1996, în: *Cele mai vechi cărți populare în literatura română*, 1, București: Editura Minerva.

- FT = *Fragmentul Todorescu*. Text stabilit, studiu filologic, studiu lingvistic și indice de Ion Gheție, 1982, București: Editura Academiei.
- Gcond = *Literatura românească de ceremonial. Condica lui Gheorgachi, 1762*. Ediție de D. Simonescu, 1939, București: Fundația Regele Carol I, p. 262–312.
- ÎL = *Îndreptarea legii*, 1652. Ediția 1962, București: Editura Academiei.
- MC = Mihai Moxa, *Cronică univesală*. Ediție critică, însoțită de izvoarea, studiu introductiv, note și indice de G. Mihăilă, București: Editura Minerva.
- MI = *Manuscrisul de la Ieud*. Text stabilit, studiu filologic, studiu de limbă și indice de Mirela Teodorescu și Ion Gheție, 1977, București: Editura Academiei Române.
- PH = *Psaltirea Hurmuzaki* I. Studiu filologic, studiu lingvistic și ediție de Ion Gheție și Mirela Teodorescu, 2005, București: Editura Academiei Române; II. Indice de cuvinte de Rovenă Șenchi, 2005, București: Editura Academiei Române.
- NL = Ion Neculce, *Letopiseșul*, în: Ion Neculce, *Letopiseșul Țării Moldovei și O samă de cuvinte*. Ediție de I. Iordan, 1959, ediția a II-a, București: Editura de Stat pentru Literatură și Artă.
- NT = *Noul Testament de la Bălgrad*, 1998, Ediția Alba Iulia, Reîntregirea.
- PO¹ = *Palia de la Orăștie*, I, *Textul*. Ediție de text, studiu filologic de Al. Gafton, Ioan Caproșu, Vasile Arvinte, Sorin Guia, 2007, Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.
- PO² = *Palia de la Orăștie*. Roxana Vieru, 2014, Studiu lingvistic asupra *Paliei de la Orăștie*, Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.
- PravL = *Pravila ritorului Lucaci*. Ediție de I. Rizescu, 1971, București: Editura Academiei.
- Prav = *Carte românească de învățătură*. Ediția: *Carte românească de învățătură (1646)*, 1961, București: Editura Academiei.
- PS = *Psaltirea Scheiană*. Ediție de I-A. Candrea, 1916, I. Bianu, *Psaltirea Scheiană comparată cu celelalte psaltiri din secolele al XVI-lea și al XVII-lea*, București. (www.dacoromanica.ro)
- ȘT = *Șapte taine a besearecii, Iași, 1644*. Ediție critică, notă asupra ediției și studiu filologico-lingvistic de I. Mazilu, 2012, Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.
- TS = *Evangelheliarul slavo-român de la Sibiu. 1551–1553*. Facsimile. Studiu introductiv filologic de E. Petrovici, studiu introductiv istoric de L. Demény, 1971, București: Editura Academiei.

ULM = Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, Ed. P. P. Panaitescu, 1955, București: Editura de Stat pentru Literatură și Artă.

VL = *Leastvița Scara raiului de Ioan Scărarul*. Varlaam. Ediție de Oana Panaite, 2007, Iași: Editura Trinitas.

VRC = *Răspunsul împotriva catihismului românesc calvinesc*, Varlaam, în: *Opere*, Ediție critică, studiu filologic de Mirela Teodorescu, 1984, București: Editura Minerva.

Vulg. = *Biblia Vulgata 1760-1761*. Text stabilit de Niculina Iacob și Ioan Chindriș. Versiune online www.dacoromania.ro

B1795 = *Biblia de la 1795*. Glosar de Elena Comușlea, Valentina Șerban, Sabina Teiuș. Versiune online www.dacoromania.ro

II. Dicționare și enciclopedii

BIDU-VRĂNCEANU, Angela et alii, 2005, *Dicționar de științe ale limbii* (DȘL), București: Editura Nemira.

CIORĂNESCU, AL., 2002, *Dicționar etimologic al limbii române* (CDER). Ediție îngrijită și traducere din limba spaniolă de Tudora Șandru Mehedinți și Magdalena Popescu Marin. București: Editura Saeculum I.O.

*** *Dicționarul limbii române* (DLR), 2010. Ediție anastatică după *Dicționarul limbii române* (DA) și *Dicționarul limbii române* (DLR), Tomul VI, F-I/Î, București: Editura Academiei Române.

*** *Dicționar latin-român*, 2007, București: Editura Didactică și Pedagogică.

ERNOUT, Alfred; MEILLET, Antoine, 2002, *Dictionnaire étymologique de la langue latine. Histoire de mots*, (DELL), Imprimerie D. Guéniot, Langres – Saints Geosme.

Glosar de Elena Comușlea, Valentina Șerban, Sabina Teiuș. Versiune online www.dacoromania.ro

*** *Le Petit Robert*, 1992. Rédaction dirigée par A Rey et J. Rey-Debove, Le Robert, Paris.

MIHĂILĂ, G., 1974, *Dicționar al limbii române vechi – sfârșitul secolului al X-lea începutul secolului al XVI-lea*, București: Editura Enciclopedică Română.

SALA, Marius (coord.), 1989, *Enciclopedia limbilor romanice*, București: Editura Științifică și Enciclopedică.

III. Articole, studii, istorii, tratate de specialitate

- AMIOT, Dany, 2004, « Préfixes ou prépositions? Le cas de *sur-*, *sans-*, *contre* et les autres », in : Corbin D., P. Corbin & M. Temple (eds.) *La formation des mots: horizons actuels*, Lexique, 16, pp. 67-83.
- AMIOT, Dany, 2005, « Between compounding and derivation: Elements of word formation corresponding to prepositions », in: W. U. Dressler, R. Dieter & F. Rainer (eds.), *Morphology and its Demarcations*, Vienna: John Benjamins, pp. 183-195.
- AMIOT, Dany, 2006, « Prépositions et préfixes », in : *Modèles linguistiques. Philologie linguistique et diachronie* (domaine anglais), Tome XVII-1, vol. 53, Toulon : Edition de Dauphins.
- ANGHELESCU, Nadia, 2006, „Metafore conceptuale comune: inima”, în: *Antic și modern. In honorem Luciae Wald*, București, pp. 1-9.
- ARONOFF, Mark, 1976, *Word Formation in Generative Grammar*, Cambridge: Mit Press.
- ASCOMBRE, Jean-Claude, 1979, « Délocutivité benenistienne, délocutivité généralisée et performativité », in : *Langue Française*, 42, pp. 69-84.
- BÂRLEA, Petre Gheorghe, 1999, *Contraria latina. Contraria romanica. Sistemul antonimelor în limba latină și reflexele sale în limbile romanice*, București: Editura All.
- BÂRLEA, Petre Gheorghe; BÂRLEA, Roxana-Magdalena, 2000, *Lexic românesc de origine franceză*, Târgoviște: Editura Bibliotheca.
- BÂRLEA, Petre Gheorghe, 2013, *Limba română contemporană. Fonetică și fonologie, ortografie, ortoepie și punctuație, vocabular*, Ediția a II-a, revăzută, București: Editura Muzeul Literaturii Române.
- BÂRLEA, Petre Gheorghe, 2014, „Theos zelotēs în versiunile veterotestamentare românești”, în: Ana-Cristina Halichias/Theodor Georgescu (coord.), *Sapientia et Scientia. In honorem Luciae Wald*, București, pp. 46-68.
- BEGIONI, L., 2012, « Aktionsart et aspect verbal en français et en italien », in: *L'aspect dans les langues naturelles: approche comparative*, RENNES-FRA: Presses Universitaires de Rennes PUR, pp. 9-37.
- BENVENISTE, Émile, 1966, 1966, *Problèmes de linguistique générale*, I, Paris: Edition Gallimard.
- BOOIJ, Geert, 2005, « Compounding and derivation: evidence for Construction Morphology », in: Wolfgang U. Dressler, Dieter Kastovsky, Oskar E. Pfeiffer, and Franz Rainer

- (eds.), *Morphology and its Demarcations*, Amsterdam/ Philadelphia, John Benjamins, pp. 109-132.
- CÂMPEANU, Eugen, 1975, *Substantivul. Studiu stilistic*, București: Editura Științifică și Enciclopedică.
- CHIVU, Gheorghe, 2000, *Limba română de la primele texte până la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Variante stilistice*, București: Editura Univers Enciclopedic.
- CHIVU, Gheorghe, 2010, „*Psaltirea – de la literă la spiritul textului sacru. Considerații asupra unui manuscris moldovenesc de la mijlocul secolului al XVII-lea*”, în: *Limba română*, nr. 1-2, anul XX, pp. 196-202.
- CHIVU, Gheorghe, 2012, „Scrișul religios, componentă definitorie a culturii vechi românești”, în: *DACOROMANIA*, serie nouă, XVII, nr. 1, Cluj-Napoca, pp. 54–67.
- CHIVU, Gheorghe; GHEȚIE, Ion (coord.), 2000, *Contribuții la istoria limbii române literare. Secolul al XVIII-lea (1688-1780)*, Cluj-Napoca: Clusium.
- COMRIE, Bernard, 1976, *Aspect: an introduction to the study of verbal aspect and related problems*, Cambridge: Cambridge University Press.
- CONSTANTIN, Marinușa, 2013, „Prefixarea delocutivă în texte vechi românești”, în: *Studii de lingvistică*, Petre Gheorghe Bârlea, Domnița Tomescu (coord.), București: Editura Universitară.
- CONSTANTIN, Marinușa, 2014, „La relation Latin-Roumain dans l'évolution des mots dérivés avec le préfixe *În-*”, în: *DICE*, Petre Gheorghe Bârlea (coord.), 2014, tome 11/2, București: Editura Muzeul Literaturii Române.
- CORBIN, Danielle, 1987, *Morphologie dérivationnelle et structuration du lexique*, vol I-II, Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- CORBIN, D., 1989, „Form, Structure and Meaning of Constructed Words in an Associative and Stratified Lexical Component”, in: Geert Booij, Jaap van Marle (eds.) *Yearbook of Morphology* 2, Dordrecht: Foris Publications, pp. 31-54.
- CORBIN, Danielle, 1990, „L'Associativité et stratification dans la Représentation des Mots contruits”, in: W. V. Dressler (eds.): *Contemporary Morphology*, Berlin: Mouton de Gruyter, pp. 43-59.
- CORBIN, Danielle, 1976, « Le statut des exceptions dans le lexique », in : *Langue française*, n^o, 30, pp. 90-110.
- CORBIN, Danielle, 1985, « Les bases non autonomes en français ou comment intégrer l'exception dans un modèle lexical », in : *Langue française*, n^o, 66, pp. 54-76.

- CORBIN, Danielle, 1999, « Pour une théorie sémantique de la catégorisation affixale, in : *Faits de langue*, n° 14, pp. 65-77.
- CORNULIER, B., 1976, „La notion de dérivation délocutive”, in : *Revue de linguistique romane*, 40, pp. 116-143.
- COSERIU, Eugenio, 1956, *La creación metafórica en el lenguaje*, Montevideo, Universidad de la República: Facultad de Humanidades y Ciencias, Instituto de Filología - Departamento de Lingüística.
- COSERIU, Eugenio, 1997, *Sincronie, diacronie și istorie*. Versiune în limba română de Nicolae Saramandu, București: Editura Enciclopedică.
- COSERIU, Eugenio, 1981, „Les procédés sémantiques dans la formation des mots”, in: *Cahiers de Ferdinand de Saussure*, 35, Genève: Librairie Droz, pp. 3-16.
- COTEANU, Ion, 1961, *Româna literară și problemele ei principale*, București: Științifică și Enciclopedică.
- COTEANU, Ion, 1973, *Stilistica funcțională a limbii române – stil, stilistică, limbaj*, București: Editura Academiei.
- COTEANU, Ion, 1981, *Structura și evoluția limbii române (de la origini până la 1860)*, București: Editura Academiei Române.
- COTEANU, ION; BIDU-VRĂNCEANU, Angela; FORĂSCU, Narcisa, 1985, *Limba română contemporană. Vocabularul*, Ediție revizuită și adăugită, București: Editura Didactică și Pedagogică.
- DAL, Georgette, 2004, *Vers une morphologie de l'évidence: d'une morphologie de l'input à une morphologie de l'output*, Université de Lille 3.
- DAYNOVSKA, Denitsa, 2008, *Analyse de quelques préverbes et prépositions français et bulgares dans une perspective cognitive et formelle*, Université Paris IV Sorbonne/Université de Sofia «St. Clément d'Ohrid » [Teză de doctorat].
- DENSUSIANU, Ov. 1961, *Istoria limbii române. Originile*, vol. I, Ediție îngrijită de J. Byck, București: Editura Științifică.
- DENSUSIANU, Ov. 1961, *Istoria limbii române. Secolul al XVI-lea*, vol. al II-lea, Ediție îngrijită de J. Byck, București: Editura Științifică.
- DIMITRESCU, Florica, 1994, *Dinamica lexicului românesc – ieri și azi –*, București: Editura Logos.
- DRAGOMIR, Camelia, 2002, „Noțiunea de cvasi-predicație și rolul ei în clasificarea verbelor”, în: *Ovidius University Annals of Philology*, XIII, pp. 101-114.

- DRINCU, Sergiu, 1975, „Derivarea cu prefixe”, în: *Probleme de limbă și stil*, Timișoara: Editura Facla.
- EVSEEV, Ivan, 1974, *Semantica verbului*, Timișoara: Editura Facla.
- FISCHER, I., 1985, *Latina dunăreană. Introducere în istoria limbii române*, București: Editura Științifică și Enciclopedică.
- FONTANIER, Pierre, 1977, *Figurile limbajului*. Traducere, prefață și note de Antonia Constantinescu, București: Editura Univers.
- FRÂNCU, Constantin, 2009, *Gramatica limbii române vechi (1521-1780)*, Iași: Casa Editorială Demiurg.
- GAFTON, Alexandru, 2001, *Evoluția limbii române prin traduceri biblice din secolul al XVI-lea*, Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.
- GAFTON, Al., 2007, *După Luther. Edificarea normei literare românești prin traduceri biblice*, Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.
- GAFTON, Al., 2008, „Relația dintre sursele traducerilor biblice și concepția de la baza acestora”, în: *Perspective ale textului și discursului religios*, Iași, 2008, pp. 125 – 134.
- GAFTON, Al., 2010, „La traduction en tant que lettre et la glose en tant qu'esprit”, în: *Perspective ale textului și discursului religios*, Iași, 2010, pp. 7-16.
- GAFTON, Al., 2012, *De la traducere la norma literară*, Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.
- GAFTON, Alexandru, 2012, *De la traducere la norma literară. Contribuția traducerii textului biblic la constituirea vechii norme literare*, Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.
- GĂITĂNARU, Ștefan, 1993, *Numeralul în limba română. Studiu descriptiv și istoric*, Pitești: Editura Calende.
- GHEȚIE, Ion, 1975, *Baza dialectală a românei literare*, București: Editura Academiei.
- GHEȚIE, Ion, 1982, *Introducere în studiul limbii române literare*, București: Editura Științifică și Enciclopedică.
- GHEȚIE, Ion; MAREȘ, Al., 1985, *Originile scrisului în limba română*, București: Editura Științifică și Enciclopedică.
- GHEȚIE, Ion (coord.), 1997, *Istoria limbii române literare. Epoca veche (1532-1780)*, București: Editura Academiei Române.
- GRAUR, Al., 1960, *Studii de lingvistică*, București: Editura Academiei.
- GRAUR, Al.; AVRAM, Mioara, 1978, *Formarea cuvintelor în limba română (FCLR)*, vol. II. *Prefixele*, București: Editura Academiei Române.

- *** *Gramatica limbii române*, 2005, vol. I. *Cuvântul*, București: Editura Academiei Române.
- *** *Gramatica de bază a limbii române*, 2010, București: Editura Academiei.
- GRÉA, Phillippe, 2001, *La théorie de l'intégration conceptuelle appliquée de la métaphore et la métaphore fillé*, Paris X: Université de Nanterre.
- GRADY, Joe, 1999, The «Conduit Metaphor» Revisited: a Reassessment of Metaphors for Communication”, in: *Conceptual Structure, Discourse, and Language*, Stanford: CSLI.
- Grupul μ , 1974, *Retorică generală*. Traducere și note de Antonia Constantinescu și Ioana Littera, București: Editura Univers.
- HALLE, Morris, 1973, „Prolegomena to a theory of word formation”, in: *Linguistic Inquiry*, 4, 1973, pp. 3-16.
- HEYNA, Franziska, 2014, „Modélisation sémantique des verbes *enXer* à base substantivale”, în: *Cognitive Studies*, n° 41, pp. 149-171.
- IACOBINI, Claudio; SCALISE, Sergio, 2008, « Contraintes sur la catégorie de la base et de l'output dans la dérivation », in: B. Fradin (éd.), *La raison morphologique. Hommage à la mémoire de Danielle Corbin*, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins, pp. 93-112.
- IORGU, Iordan, 1954, *Limba română contemporană*, București: Editura Academiei.
- IODAN, Iorgu, 1975, *Stilistica limbii române*, București: Editura Științifică.
- ISTRATE, G., 1981, *Originea limbii române literare*, Iași: Editura Junimea.
- JACKENDOFF, Ray, 2010, *Meaning and the Lexicon: The Parallel Architecture 1975-2010*, Oxford: University Press.
- JACQUES, Guillaume, 2012, „From denominal derivation to Incorporation”, în: *Lingua, Elsevier*, nr. 122, pp. 1207-1231.
- KHAMARI, Ichraf, 2004, „En préfixe et en préposition: une seule forme, une seule sens?”, in: *Linx*, 2004, n° 50, Département de Sciences du langage, Université Paris Ouest.
- LAKOFF, George; JOHNSON, Michael, 1980, *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press.
- LIEBER, Rochelle, 2004, *Morphological and Lexical Semantics*, Cambridge.
- MANEA HOANCĂ, Dana, 1994, „Considérations sur les verbes eventifs roumains”, în: *Analele Universității Constanța. Studia in honorem Eugen Coșeriu*, Tomul V, 1995, Constanța: Tipografia Universității „Ovidius”, pp. 220-231.
- MANEA, Dana, 2014, „Metafora și metonimia”, în: *In memoriam Ion Coteanu*, Gh. Chivu, Oana Uță Bărbulescu (ed.), București: Editura Academiei, pp. 241-248.

- MAZNIC, Silvia, 2004, „Aspecte ale dinamicii verbelor eventive ocazionale”, în: *Limba română*, nr. 10, XIV, pp. 31-136.
- MAZNIC, Silvia, 2013, „Analiza semantică a verbelor eventive”, în: *Philologia*, nr. 5-6, Academia de Științe a Moldovei: Institutul de Filologie, pp. 131-138.
- McINTERY, Andrew, 2002, „Idiosyncrasy in particle verbs”, in: Dehé *et alii*, *Verb particle explorations*. Berlin: Mouton de Gruyter, pp. 97-118.
- McINTERY, Andrew, 2015, „Denominal Verbs: An overview”, în: Peter Müller *et alii*, *Word-Formation: An International Handbook of the Language of Europe*, Mouton: DE GRUYTER, pp. 1406-1418.
- MIHĂILĂ, G., 1972, „Observații asupra Manuscrisului slavo-român al Popii Bratul (1559-1560)”, în: *Studii de limbă literară și filologie (SLLF)*, vol. al II-lea, București: Editura Academiei.
- MIHĂILĂ, G., 2010, *Contribuții la studiul cuvintelor de origine autohtonă în limba română*, București: Editura Academiei Române.
- MOROIANU, Cristian, 2005, *Dublete și triplete etimologice*, București: Editura Universității din București.
- MOROIANU, Cristian, 2007, „Structură, proces și substituție în mecanismul derivării”, în: Gabriela Pană Dindelegan (coord.), *Limba română – stadiul actual al cercetării. Actele celui de-al VI-lea Colocviu al Catedrei de limba română*, București: Editura Universității din București, 2007, p. 685-694.
- MUNTEANU, Eugen, 2008, *Lexicologie biblică românească*, București: Editura Humanitas.
- MUNTEANU, Șt.; ȚÂRA, V.D., 1978, *Istoria limbii române literare – Privire generală*, București: Editura Didactică și Pedagogică.
- MURARU, Adrian, 2013, „Două ipostaze ale libertății traducătorului biblic: sinonimizare și *pia interpretatio*. Studiu de caz: vechile traduceri românești ale cărților 1 și 2 Regi (*Ms. 45 și Biblia de la 1688*)”, în: *Perspective asupra discursului religios*, 2013, Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan-Cuza”, 2013, pp. 103-110.
- PANAITE, Oana, 2006, „Lexicul operei lui Varlaam. Sinonimia. Formarea cuvintelor”, în: AUI, secțiunea a III-a, Lingvistică, tomul LII, 2006, Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, pp. 103-110.
- PINAULT, Jean-George, 1995, « Le problème du préverbe en indo-européen », in: André Rousseau (coord.), *Les préverbes dans les langues d'Europe. Introduction l'étude de la préverbation*, Lille: Presses Universitaires du Septentrion (Collection UL3,

- coordonnée par le Conseil Scientifique de l'Université Charles-de-Gaulle – Lille III), 1995, p. 35-59.
- POPA, Elena-Cristina, 2007, *Studiu lingvistic asupra cărții Faptele apostolilor din Bibliade la București (1688) în comparație cu Noul Testament de la Bălgrad (1648) și cu Biblia de la Blaj (1795)*, Iași: Casa Editorială Demiurg.
- POPESCU-MARIN, Magdalena (coord.), 2007, *Formarea cuvintelor în limba română din secolele al XVI-al XVIII-lea*, București: Editura Academiei.
- QUINTILIAN, 1974, *Arta oratorică*. Traducere de Maria Hetco, vol. I-III, București: Editura Minerva.
- REDDY, M., 1993, „The conduit metaphor: a case of frame conflict in our language about language”, in: *Metaphor and Thought*, A. Ortony (ed.), Cambridge: Cambridge University Press, pp. 164-201.
- REINHEIMER-RÎPEANU, Sanda, 1974, *Les dérives parasynthétiques dans les langues romanes (roumain, italien, français, espagnol)*, Paris: Mouton.
- ROSETTI, Al. (coord.), 1965, *Istoria limbii române. Limba latină*, Vol. I, București: Editura Academiei.
- ROSETTI, Al.; CAZACU, Boris; ONU, Liviu, 1971, *Istoria limbii române literare*, Ediția a II-a, București: Editura Minerva.
- ROSETTI, Al., 1986, *Istoria limbii române, de la origini până la începutul secolului al XVII-lea*, Ediție definitivă, București: Editura Științifică și Enciclopedică.
- ROUSSEAU, André (coord.), 1995, *Les préverbes dans les langues d'Europe. Introduction à l'analyse de preverbation*, Lille: Presses Universitaires du Septentrion, Collection UL3, coordonnée par le Conseil Scientifique de l'Université Charles de Gaulle-Lille III.
- SCURTU, Vasile, 1966, *Termeni de înrudire în limba română*, București: Editura Academiei Române.
- SLAVE, 1991, *Metafora în limba română. Comentarii și aplicații*, București: Editura Științifică.
- STANCIU-ISTRATE, Mariana, 2006, *Calcul lingvistic în limba română (cu specială referire la scrierile beletristice din secolul al XIX-lea)*, București: Editura Academiei Române.
- TOMOIOAGĂ, Maria-Alexandrina, „La métaphore dans l'activité de parler”, în: UBB, Philologia, LVIII, 2013, nr. 2, pp. 201–214.

TUȚESCU, Mariana, 2007, „Conceptul de delocutivitate”, în: *Emile Benveniste – 30 de ani de la dispariție*.

http://ebooks.unibuc.ro/filologie/cunita/benveniste2006tutescu-velicu_text_mar2007.pdf

Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română (SMFC), vol. I (1959), vol. al II-lea (1960), vol. al V-lea (1969), vol. al VI-lea (1972), București: Editura Academiei.

UNGUREANU, Mădălina, 2013, „Aspecte ale traducerii la Dosoftei”, în: *Perspective ale textului și discursului religios*, Iași: Editura „Alexandru Ioan Cuza”.

UȘURELU, Camelia, 2005, *Categoria factitivului în limba română*, București: Editura Universității din București.

UȘURELU, Camelia, 2011, *Observații asupra instrumentalului în limba română*, Universitatea din București.

VAN DER JOHAN, Auwera, 1995, „Terminologie, démarche comparative et limitations”, în: André Rousseau (coord.), *Les préverbes dans les langues d'Europe. Introduction à l'étude de la préverbation*, Lille: Presses Universitaires du Septentrion, 1995, Collection UL3, coordonnée par le Conseil Scientifique de l'Université Charles de Gaulle-Lille III, pp. 77-95.

VAN GOETHEM, Kristel, 2009, *L'emploi préverbal des prépositions en français. Typologie et grammaticalisation*. Duculot: De Boeck.

VASILIU, Laura, 1959, „Derivarea cu sufixe și prefixe în Cartea cu învățătură a diaconului Coresi din 1581”, în: SMFC, I, 1959, București: Editura Academiei, pp. 221–260.

ZAFIU, Rodica, 2001, *Diversitate stilistică în româna actuală*, București: Editura Universității din București.

ZAFIU, Rodica, „Păcatele limbii: îmbucurat, înmuărat...”, în: *România literară*, nr. 41. (15.10.2003- 21.10.2003), București.

ZAMFIR, Dana-Mihaela, 2005, *Morfologia verbului în dacoromâna veche (secolele al XVI-lea – al XVII-lea)*, I, București: Editura Academiei.

ZAMFIR, Dana-Mihaela, 2007, *Morfologia verbului în dacoromâna veche (secolele al XVI-lea – al XVII-lea)*, II, București: Editura Academiei.